

Н. П. Захаркевич*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗІ

Сучасний стан регіональної економіки характеризується значними диспропорціями у структурі виробництва, нагромадженням економічних та соціальних проблем. Це зумовлено недосконалістю галузевої структури більшості регіональних господарських комплексів, їх низькою економічною ефективністю; значними відмінностями між регіонами в рівнях соціально-економічного розвитку; нераціональним використанням місцевих природних і трудових ресурсів. Однією з причин такого стану є низький рівень конкурентоспроможності регіонального виробництва. У зв'язку з цим надзвичайної актуальності набуває проблема формування стратегій зміцнення його конкурентних позицій з метою забезпечення поєднання інтересів галузі та регіонів, створення умов для ефективного розвитку територій.

Питання розробки регіональних стратегій підвищення конкурентоспроможності на рівні регіону розглядалися у наукових працях багатьох учених-економістів і практиків, зокрема — Г. Л. Азоєва, Л. В. Балабанова, І. М. Ліфіца, М. Портера, Х. А. Фасхієва, Р. А. Фатхутдінова. Дослідженням науково-методичних засад управління економікою на макро- та мезорівнях, а також формуванням регіональних стратегій займаються В. Ф. Беседін, Б. М. Данилишин, Ю. В. Орловська, В. І. Пила, Д. М. Стеченко, Л. Г. Чернюк, О. С. Чмир та ін. Галузевий аспект, зокрема опрацювання методичних і прикладних питань функціонування регіональних продуктивних підкомплексів є провідним у роботах П. П. Борщевського, О. В. Коломицевої, А. С. Лисецького, В. П. Мартянова, П. Т. Саблука.

Попри все, не знайшли належного висвітлення проблеми забезпечення конкурентоспроможності та ефективного управління галуззю на регіональному рівні. Отже, важливе значення для теорії та практики має вивчення особливостей функціонування регіонального виробництва, обґрунтування методичних підходів до оцінки його конкурентних позицій та розробки адекватної регіональної стратегії розвитку.

Метою даної статті є розробка методичних підходів до оцінки конкурентних позицій галузі регіону та обґрунтування регіональних стратегій її розвитку.

У зв'язку із вищезазначеним нами опрацьована методика визначення конкурентоспроможності регіонального виробництва побудована на засадах теорії ефективної конкуренції та методу експертних оцінок. Вона дозволяє визначити конкурентоздатність галузевого виробництва та шляхом порівняння сформованих числових інтервалів окреслити базові типи і види регіональних стратегій розвитку галузі.

Зазначений підхід забезпечує адекватну оцінку конкурентоспроможності регіонального виробництва і створює підґрунтя для:

- визначення перспектив функціонування галузі на рівні регіону;
- обрання типу і видів регіональних стратегій;
- формування системи цілей; визначення за допомогою методів економіко-статистичного моделювання та прогнозування перспектив впровадження обраних стратегій;
- опрацювання заходів з удосконалення управління як галуззю в цілому, так і окремими суб'єктами господарювання;

© Захаркевич Н. П., 2007

* старший викладач кафедри менеджменту, фінансів та кредиту Хмельницького університету управління та права, кандидат економічних наук

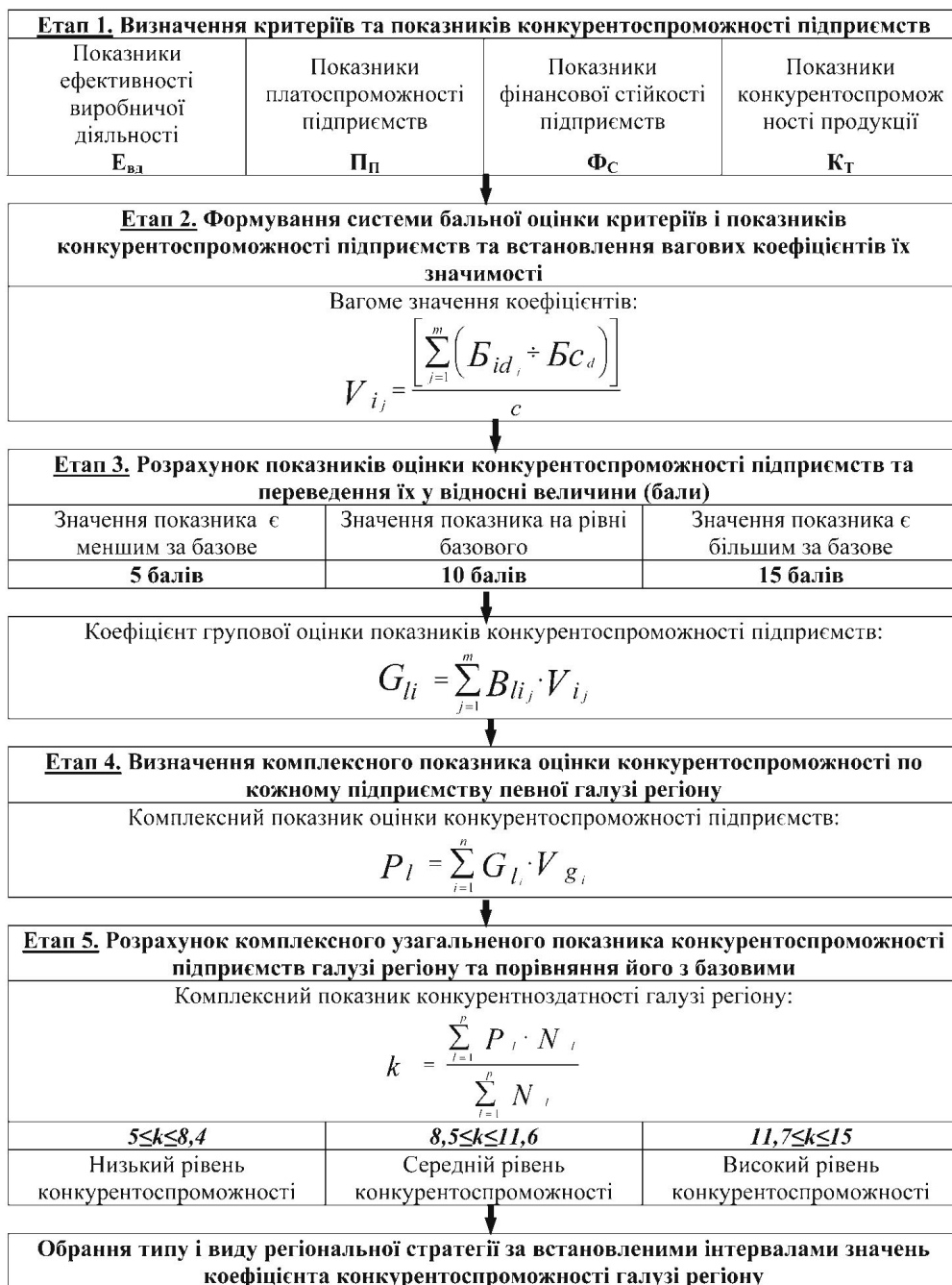

Рис. 1 Алгоритм визначення комплексного показника конкурентоспроможності галузі регіону¹

¹ Складено автором.

— прийняття обґрунтованих рішень щодо реалізації розроблених заходів, поточного та перспективного планування відповідно до обраної стратегії.

Послідовність розрахунку комплексного показника конкурентоспроможності галузі регіону можна представити у вигляді алгоритму, що включає п'ять основних етапів (рис. 1).

На початковому етапі ми встановлюємо критерії, які є ключовими в діяльності підприємств і прямо впливають на здатність останніх конкурувати на ринку. В основу визначення конкурентної позиції виробничих одиниць регіону покладено оцінку чотирьох групових показників конкурентоспроможності, а саме: ефективності виробничої діяльності; платоспроможності; фінансової стійкості; конкурентноздатності продукції. Загальна послідовність розрахунку та зміст показників оцінки конкурентоспроможності організації представлено у табл. 1.

Наступним етапом є формування системи бальної оцінки і визначення вагомості для кожної групи та сукупності показників. Для переведення їх у відносні величини здійснюється порівняння з базовими, в якості яких можуть виступати: середньогалузеві показники; показники підприємств-лідерів ринку даної галузі; минулорічні показники діяльності досліджуваних підприємств.

З метою переведення результатів оцінки у відносні величини пропонуємо використовувати 15-бальну шкалу. При цьому значення "5 балів" надаємо показнику, який гірший за базовий; "10 балів" — на рівні базового; "15 балів" — значення показника є більшим за базовий.

У зв'язку з тим, що кожен із показників має різний ступінь важливості для розрахунку коефіцієнта конкурентоспроможності організації, застосовуються коефіцієнти вагомості, визначені експертним шляхом. При цьому кожен експерт привласнює визначеному критерію бали по шкалі від 0 до 10 за ступенем важливості. Важливість кожного параметру і групи показників в балах визначається за формулою:

$$V_{ij} = \frac{\left[\sum_{d=1}^m (B_{id_j} \cdot B_{c_d}) \right]}{c}, \quad (1)$$

де — коефіцієнт вагомості j -го критерію оцінки конкурентоспроможності організації i -ї групи показників;

j — номер параметра об'єкта;

d — номер експерта;

c — кількість експертів у групі;

B_{id_j} — бал, привласнений j -му параметру i -ї групи показників d -м експертом;

B_{c_d} — сума балів, привласнених d -м експертом всім параметрам об'єкта².

При цьому сума вагомості всіх параметрів певної групи буде дорівнювати 1. За умови проведення даних розрахунків щодо стану та ефективності функціонування різних видів економічної діяльності на регіональному рівні необхідно встановлювати такі параметри оцінки, які будуть максимально адаптовані до відповідних умов виробництва.

Для оцінки конкурентоспроможності товару підприємств пропонуємо використовувати модифіковану матрицю Нільсена, що передбачає виділення якісних параметрів продукції та визначення їх числових характеристик (табл. 2).

Наступним етапом оцінки конкурентоспроможності підприємств є безпосереднє визначення показників по кожній виробничій одиниці окремо та

² Питуганов А. Л., Сердюк Л. А. Научно-технический прогресс и эффективность управления производством. — Львов, 1980. — С. 128.

Таблиця 1.

Характеристика показників конкурентоспроможності підприємств галузі регіону³

№ п/п	Показники конкурентоспроможності	Економічний зміст показника	Порядок розрахунку показника		Умовні позначення
			3	4	
1. Показники ефективності виробничої діяльності підприємств (Е_{вд})					
1.1.	Відносний показник витрат на одиницю продукції (В)	Відображає ефективність витрат у процесі випуску продукції		$V = \frac{BV}{ОВП}$	<i>BV</i> — валові витрати; <i>ОВП</i> — обсяг випуску продукції
1.2.	Фондовіддача (Ф)	Характеризує ефективність використання основних виробничих фондів		$\Phi = \frac{ОВП}{V_{обв}}$	<i>ОВП</i> — обсяг випуску продукції; <i>V_{обв}</i> — середньорічна вартість основних виробничих фондів
1.3.	Відносний показник рентабельності товару (РТ)	Характеризує ступінь прибутковості товару		$РТ = \frac{ЧП}{СВ}$	<i>ЧП</i> — чистий прибуток; <i>СВ</i> — повна собівартість продукції
1.4.	Показник продуктивності праці (ПП)	Відображає ступінь організації виробництва та використання робочої сили		$ПП = \frac{ОВП}{Ч_{ст}}$	<i>ОВП</i> — обсяг випуску продукції; <i>Ч_{ст}</i> — середньоспискова чисельність працівників
2. Платоспроможність підприємств (Пп)					
2.1.	Коефіцієнт загальної ліквідності (К _{заг})	Характеризує можливість задоволення поточних зобов'язань за рахунок усіх мобілізованих оборотних активів		$K_{заг} = \frac{ОА}{ПЗ}$	<i>ОА</i> — оборотні активи; <i>ПЗ</i> — поточні зобов'язання
2.2.	Коефіцієнт ліквідності (К _л)	Характеризує можливість покриття поточних зобов'язань за рахунок ліквідних активів		$K_{л} = \frac{ЛА}{ПЗ}$	<i>ЛА</i> — ліквідні активи; <i>ПЗ</i> — поточні зобов'язання
2.3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності (К _{абс})	Характеризує можливість покриття поточних зобов'язань за рахунок високоліквідних активів		$K_{абс} = \frac{ВА}{ПЗ}$	<i>ВА</i> — високоліквідні активи; <i>ПЗ</i> — поточні зобов'язання

³ Складено автором за даними: Фінанси підприємств: Підручник / Кер. авт. кол. і наук. ред. А. М. Поддєрьогін. та доп. — К.: КНЕУ, 2002. С. 384-488; *Летурк О. М. Фінанси підприємств: Навч. посібник: Курс лекцій.* Житомир: ЖПІ, 2002. — С. 260.

Продовження таблиці 1.

1	2	3	4	5
3. Показники фінансової стійкості підприємств (Ф_с)				
3.1.	Коефіцієнт фінансової стійкості (К _{фс})	Показує питому вагу власних та залучених коштів у загальних витратах підприємства	$K_{фс} = \frac{(BK + 3K - ЛК)}{BB}$	ВК — власні кошти; ЗК — кошти, залучені на довгостроковий період; ЛК — використані позикові кошти; ВВ — валюта балансу
3.2.	Коефіцієнт автономії (К _а)	Відображає частку власних коштів у майні підприємства	$K_a = \frac{BK}{M}$	ВК — власні кошти; М — майно підприємства
3.3.	Коефіцієнт оборотності балансу (К _{об})	Визначає частку виручки у 1 грн. витрат підприємства	$K_{об} = \frac{B_{real}}{BB}$	В _{real} — виручка від реалізації продукції; ВВ — середня валюта балансу
3.4.	Коефіцієнт маневреності власних коштів (К _м)	Характеризує ступінь мобільності використання власних коштів	$K_m = \frac{(BK - HA)}{BK}$	ВК — власні кошти; HA — необоротні активи
4. Конкурентоспроможність товару (К_т)				
4.1.	Якість товару (К _я)	Характеризує здатність товару задовольняти потребу у відповідності з його призначенням	Комплексний метод оцінки, що передбачає виділення критеріїв оцінки якості продукції	—
4.2.	Ціна товару (К _ц)	Визначає вартість товару підприємства в торговельній мережі	Порівняльна оцінка з цінами, які пропонують за аналогічний товар підприємства-конкуренти	—

переведення їх у бали. Сформована бальна оцінка зумовила розрахунок параметрів групової оцінки за формулою 2:

$$G_{li} = \sum_{j=1}^m B_{li_j} \cdot V_{i_j}, \quad (2)$$

де G_{li} – коефіцієнт групової оцінки i -ї групи показників коефіцієнта конкурентоспроможності l -ної організації;

B_{li_j} – бальна оцінка j -го показника оцінки конкурентоспроможності l -ної організації i -ї групи показників;

V_{i_j} – коефіцієнт вагомості j -го показника оцінки конкурентоспроможності організації i -ї групи показників;

m – кількість показників у групі.

Відповідно до формули (2) визначаємо порядок розрахунку комплексного показника оцінки конкурентоспроможності організації:

$$P_l = \sum_{i=1}^n G_{li} \cdot V_{g_i}, \quad (3)$$

де P_l – коефіцієнт комплексної оцінки конкурентоспроможності l -ної організації;

G_{li} – бальна оцінка i -ї групи показників оцінки конкурентоспроможності l -ної організації;

V_{g_i} – коефіцієнт вагомості i -ї групи показників оцінки;

n – кількість груп показників оцінки конкурентоспроможності організації.

На основі отриманих комплексних критеріїв оцінки конкурентоспроможності формується показник конкурентноздатності галузі регіону на основі методу розрахунку середньої арифметичної згрупованої (зваженої), де урівноважуючим коефіцієнтом (N) можуть виступати фактична потужність підприємств, частка ринку, обсяги реалізації продукції:

$$k = \frac{\sum_{i=1}^p P_i \cdot N_i}{\sum_{i=1}^p N_i}, \quad (4)$$

де k – комплексний показник оцінки конкурентноздатності підприємств галузі регіону;

P_l – комплексний показник оцінки конкурентоспроможності l -го підприємства регіону;

Таблиця 2.

Матриця оцінки конкурентоспроможності товару⁴

№ п/п	Критерії конкурентоспроможності товару	Оцінка критеріїв (бали)			Коефіцієнт вагомості
		5	10	15	
1.	Якісні показники оцінки (K_q).				
1.1.
1.2.
1....
1.n.
2.	Ціна споживання ($K_{ц}$)

⁴ Лифиц И. М. Теория и практика оценки конкурентоспособности товаров и услуг. — 2-е изд., доп и испр. — М.: Юрайт-М, 2001. — С. 155.

N_i — урівноважуючий коефіцієнт;

p — кількість підприємств певної галузі в регіоні.

Розрахований комплексний показник буде знаходитись у межах між 5 та 15 балами.

Отримане числове значення коефіцієнта конкурентоспроможності галузі регіону дає можливість визначити, на яких конкурентних позиціях знаходяться підприємства даного виду економічної діяльності та розробити регіональну стратегію їх подальшого функціонування. Загальна інтерпретація результатів оцінки представлена у табл. 3.

Таблиця 3.

Інтерпретація результатів оцінки конкурентоспроможності⁵

Бальна оцінка комплексного показника конкурентоспроможності	Характеристика рівня конкурентоспроможності	Пропоновані регіональні стратегії	
		Тип стратегії	Вид стратегії
$5 \leq k \leq 8,4$	Низький рівень конкурентоспроможності	Поступове згортання виробничої діяльності	- стратегія ліквідації; - стратегія “збору врожаю”; - стратегія “горизонтальної інтеграції”
$8,5 \leq k \leq 11,6$	Середній рівень конкурентоспроможності	Забезпечення збереження конкурентних позицій	- стратегія “закріплення”; - стратегія „вибіркового стимулювання”; - стратегія „динамічного росту”
$11,7 \leq k \leq 15$	Високий рівень конкурентоспроможності	Укріплення лідируючих позицій на ринку	- стратегія “закріплення”; - стратегія “інновації”; - стратегія “конфронтації”

Наведені типи стратегій окреслюють загальні концептуальні напрями функціонування регіонального виробництва. Вони, у свою чергу, визначають види стратегій, які оцінюються показниками ефективності їх впровадження. Реалізація зазначених видів стратегій передбачає три моделі розвитку подій, які включають: прогнозування найбільш ймовірних в межах сценарію показників економічного розвитку галузі регіону та оцінку результатів впровадження заходів з точки зору соціально-економічної ефективності, яка враховує суму прибутків галузі, доходи працівників, витрати підприємств на утримання об’єктів соціальної інфраструктури, а також доходи місцевих бюджетів отримані внаслідок діяльності суб’єктів господарювання за вирахуванням витрат на реалізацію стратегічних заходів.

Запропонований алгоритм є універсальним і може бути застосований при аналізі показників ефективності виробничої діяльності, фінансової стійкості та платоспроможності підприємств галузі регіону, проте потребує додаткового опрацювання в частині визначення конкурентоздатності продукції на основі матричного методу.

⁵ Складено автором.

Представлені методичні рекомендації були апробовані на матеріалах цукрової галузі Хмельницької області. Отримане числове значення коефіцієнта (9,41 бала) дає змогу зробити висновок про середню конкурентоспроможність бурякоцукрового виробництва регіону і дозволяє обрати базові стратегії зміцнення його конкурентних позицій.

На основі проведеного аналізу стану та ефективності функціонування бурякоцукрового підкомплексу регіону, а також дослідження основних тенденцій зміни показників обсягів виробництва продукції та фінансових результатів суб'єктів господарювання нами були розроблені три види стратегій підвищення конкурентоспроможності цукрової галузі регіону, які передбачають:

— функціонування всіх діючих цукрових підприємств Хмельницької області та забезпечення збереження існуючих обсягів виробництва цукрових буряків і цукру (стратегія “закріплення”);

— концентрацію виробництва на більш конкурентоспроможних і перспективних з точки зору розміщення та ефективності функціонування підприємствах із максимальним завантаженням їх виробничих потужностей та повним забезпеченням сировиною і матеріалами (стратегія “вибіркового стимулювання”);

— нарощування виробництва по всіх підприємствах даного виду економічної діяльності за рахунок інтенсифікації розвитку сировинної бази та вдосконалення виробничих процесів (стратегія “динамічного росту”).

Розрахунок соціально-економічної ефективності впровадження кожної з названих вище стратегій на прикладі бурякоцукрового виробництва Хмельницької області довів, що найбільш результативною за комплексом економічних, соціальних і бюджетних показників є стратегія “динамічного росту”. Її реалізація потребуватиме здійснення комплексу заходів з інтенсифікації виробництва цукрових буряків та вдосконалення діяльності переробних підприємств регіону.

Це створює передумови для попередження кризових ситуацій у галузі, дає можливість визначити пріоритетні завдання, механізми реалізації превентивних і стимулюючих заходів, що забезпечить стабільне і збалансоване функціонування регіональної економіки.

Таким чином, опрацьовані методичні засади розробки стратегій підвищення конкурентоспроможності регіонального виробництва дозволяють здійснювати комплексну оцінку конкурентних позицій галузі регіону, обґрунтовувати відповідні види стратегій та розраховувати соціально-економічну ефективність їх впровадження. Практичне застосування зазначених підходів забезпечить збалансоване функціонування регіонального виробництва, що сприятиме раціональному використанню наявного природо-ресурсного потенціалу, створенню умов для стабільного розвитку галузі, зміцненню її конкурентних позицій на регіональному та національному ринку, створить позитивний ефект у вигляді збільшення доходів населення, забезпечення зайнятості в сільській та міській місцевостях, зростання валового регіонального продукту.

Стаття рекомендована до друку кафедрою менеджменту, фінансів та кредиту Хмельницького університету управління та права (протокол № 8 від 11 травня 2007 року)

